

Alicja Zakrzewska-Półtorak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

GĘSTOŚĆ INSTYTUCJONALNA JAKO CZYNNIK KONKURENCYJNOŚCI REGIONU

Streszczenie: Celem artykułu jest omówienie zależności pomiędzy tzw. gęstością instytucjonalną (*institutional thickness*) a rozwojem i konkurencyjnością regionu. W artykule instytucje są rozumiane jako zorganizowane podmioty działające w określonym miejscu i zaspokajające dzięki swej działalności określone potrzeby społeczno-gospodarcze, ale także jako reguły, normy i zasady występujące w środowisku lokalnym, tworzące niepowtarzalne otoczenie społeczno-gospodarcze. Natomiast gęstość instytucjonalna zależy od poziomu rozwoju organizacyjnego i instytucjonalnego jednostki przestrzennej. Wpływa ona na udział i miejsce regionu w powiązaniach funkcjonalnych z otoczeniem. Od niej zależą m.in. zdolność do czerpania korzyści zewnętrznych, w tym związanych z przepływem innowacji, stopień niezależności regionu od podmiotów zewnętrznych oraz możliwości kooperacji wewnątrz jednostki terytorialnej i z jej otoczeniem. Warunki konieczne do rozwoju gęstości instytucjonalnej to: wysoka liczebność silnych instytucji w środowisku lokalnym, silne, szeroko zakrojone i częste interakcje (w tym wymiana informacji i kooperacja) pomiędzy instytucjami, rozwój tożsamości lokalnej i regionalnej oraz poczucia wspólnych interesów, a także wspólne zaangażowanie członków instytucji strategii w przedsięwzięcie. Rozwój regionu w oparciu o zasoby endogeniczne, wzbogacany o czerpanie korzyści z otoczenia, opiera się na gęstości instytucjonalnej. Czynnikiem sprzyjającym jest wystąpienie efektu synergii, który jest wzmacniany m.in. poprzez powiązania sieciowe oraz włączanie tzw. cichej wiedzy (*tacit knowledge*). Z drugiej strony istnieją wyniki badań empirycznych potwierdzające, że czasami zbyt wysoki poziom gęstości instytucjonalnej utrudnia rozwój i podnoszenie konkurencyjności obszaru.

Słowa kluczowe: gęstość instytucjonalna, rozwój instytucjonalno-organizacyjny, region, konkurencyjność, zakorzenienie działalności.

1. Wstęp

Celem artykułu jest omówienie zależności pomiędzy tzw. gęstością instytucjonalną a rozwojem i konkurencyjnością regionu. Gęstość instytucjonalna, inaczej zagęszczenie instytucjonalne (*institutional thickness*), w regionie wynika z jego poziomu rozwoju organizacyjnego i instytucjonalnego¹. Przy tym ważne jest samo rozumie-

¹ R. Domański, *Miasto innowacyjne*, PAN KPZK, Studia Tom CIX, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 68.

nie pojęcia instytucja. W wąskim znaczeniu obejmuje ono wszelkie formy organizacji społecznej wprowadzające do zachowania ludzi pewne rygory. W ujęciu szerszym dotyczy zorganizowanych rodzajów (typów) działalności podejmowanych w celu zaspokojenia określonych potrzeb. Natomiast w rozumieniu najszerszym obejmuje ono, obok różnego typu organizacji, wzorce reguły, normy, zasady, a także role społeczne, składające się na ład i porządek społeczny². W niniejszym artykule zastosowano podejście typu trzeciego, czyli instytucje i ich funkcjonowanie składające się na gęstość instytucjonalną, są rozumiane jako zorganizowane podmioty działające w określonym miejscu i zaspokajające dzięki swej działalności określone potrzeby społeczno-gospodarcze, ale także reguły, normy i zasady występujące w środowisku lokalnym tworzące niepowtarzalne otoczenie społeczno-gospodarcze.

2. Geneza i pojęcie gęstości instytucjonalnej

Pojęcia „gęstość instytucjonalna” użyli w 1994 r. A. Amin i N. Thrift³. W latach kolejnych nawiązywali do ich tez m.in.: P. Cooke i K. Morgan⁴, H. Heinelt i R. Smith⁵, L. Hooghe⁶, D. Newlands i J. McCarthy⁷, U. Wannop⁸. A. Amin i N. Thrift definiują gęstość instytucjonalną jako społeczne i kulturowe czynniki zaangażowane w sukces gospodarczy regionu. Obejmuje ona kombinację tych czynników, włączając w to wewnątrzinstytucjonalne relacje (interakcje) oraz synergię. Zagęszczenie instytucjonalne wiąże się według nich także ze świadomością i z legitymizacją wspólnych celów (zakorzenieniem) w oparciu o wzajemne zaufanie oraz wspólne normy kulturowe i wartości.

Do czynników instytucjonalnych wspomniani prekursorzy włączają m.in. nierynkowe relacje zaufania, lokalne instytucje tzw. otoczenia biznesu, obieg pomysłów, zwyczaje i tradycje związane z przedsiębiorczością i innowacyjnością, tworzenie wiedzy i kształtowanie umiejętności, legitymizację w społeczności lokalnej. Z kolei P. Cook zalicza do nich kapitał społeczny, innowacje oraz regulacje o charakterze politycznym, natomiast np. M.E. Porter uwypukla w tym kontekście przede

² G. Skąpska, M. Ziółkowski, *Instytucja społeczna*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. 1, Oficyna Naukowa, Warszawa 1998, s. 317-319.

³ A. Amin, N. Thrift, *Living in the global*, [w:] *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*, red. A. Amin, N. Thrift, Oxford University Press, Oxford 1994, s. 1-22.

⁴ P. Cooke, K. Morgan, *The Associational Economy. Firms, Regions, and Innovation*, Oxford University Press, Oxford 1998.

⁵ *Policy Networks and European Structural Funds*, red. H. Heinelt, R. Smith, Ashgate, Aldershot 1996.

⁶ *Cohesion Policy and European Integration. Building Multi-level Governance*, red. L. Hooghe, OUP, Oxford 1996.

⁷ D. Newlands, J. McCarthy, *Governing Scotland: Problems and Prospects. The Economic Impact of the Scottish Parliament*, Ashgate, Aldershot 1999.

⁸ U. Wannop, *The Regional Imperative. Regional Planning and Governance in Britain, Europe and the United States*, Jessica Kingsley Publishers, London 1995.

wszystkim znaczenie instytucji rynku pracy jako tych, które wpływają na przewagę konkurencyjną⁹.

Warunki konieczne do pojawienia się gęstości instytucjonalnej to¹⁰:

1) wysoka liczebność silnych instytucji różnego typu: firm, instytucji finansowych, szkoleniowych, innowacyjnych, agencji rządowych, podmiotów kościelnych, lokalnych autorytetów itp.;

2) silne, szeroko zakrojone i częste interakcje (w tym wymiana informacji i kooperacja) pomiędzy tymi podmiotami w lokalnym środowisku;

3) rozwój tożsamości lokalnej i regionalnej oraz poczucia wspólnych interesów;

4) pojawienie się pomiędzy członkami instytucji świadomości podejmowania wspólnych działań i istniejących zależności, czyli strategii wspólnego zaangażowania w przedsięwzięcie.

W podejściach tych, opierających się na o koncepcji endogenicznego rozwoju i endogenicznej polityki rozwoju regionalnego¹¹, zwraca się uwagę na rolę zakorzenienia (*embeddedness*) działalności w regionie oraz znaczenie wielopoziomowego modelu rządzenia (*multi-level governance*), które to zagadnienia zostaną rozwinięte w dalszej części artykułu.

3. Wpływ gęstości instytucjonalnej na gospodarkę lokalną

Gęstość instytucjonalna wpływa na udział i miejsce jednostki przestrzennej w powiązaniach funkcjonalnych z otoczeniem. Jej stopień oddziałuje m.in. na:

- możliwości czerpania z korzyści zewnętrznych pojawiających się w otoczeniu,
- podnoszenie poziomu innowacyjności (w oparciu zarówno o źródła zewnętrzne, jak i wewnętrzne),
- stopień niezależności terytorium od wycofania się inwestorów,
- skłonność do zmian,
- możliwości kooperacji wewnątrz jednostki i z otoczeniem,
- podnoszenie konkurencyjności w relacjach z otoczeniem.

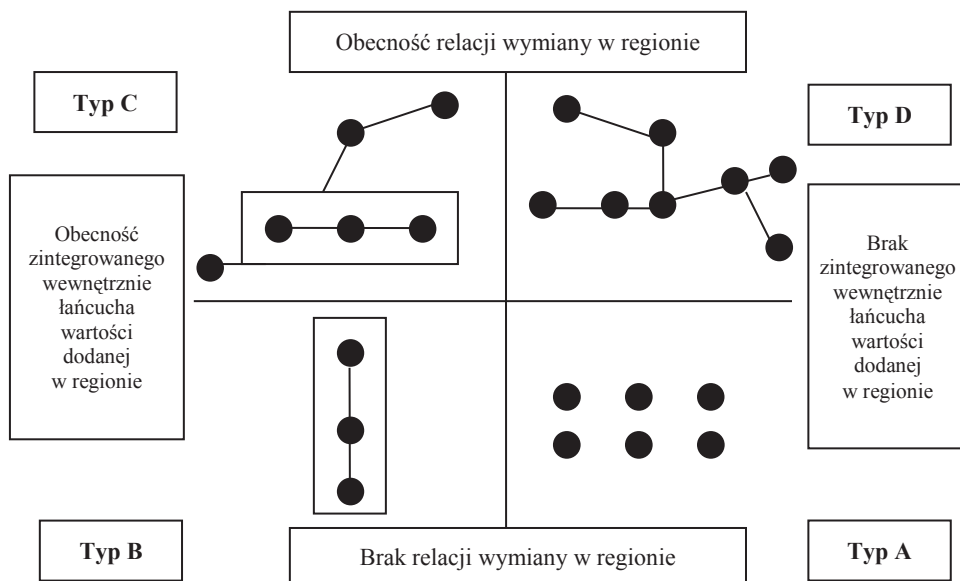
W zależności od rozwoju relacji wymiany w regionie oraz występowania zintegrowanego wewnątrz łańcucha wartości dodanej możemy mieć do czynienia z różnymi typami terytorialnych systemów produkcji, w których zachodzi różny poziom gęstości instytucjonalnej (zob. rys. 1).

Zależnie od typu terytorialnego systemu produkcji mamy także do czynienia z różnym stopniem rozwoju powiązań wewnątrz regionu. Dla rozwoju gęstości instytucjonalnej zazwyczaj najkorzystniejsza będzie sytuacja typu C, w której wystę-

⁹ K. Stachowiak, *Czynniki instytucjonalne w budowaniu i funkcjonowaniu gospodarki opartej na wiedzy – przykład Finlandii*, [w:] *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J.J. Parysek, T. Strykiewicz, UAM w Poznaniu, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008, s. 124.

¹⁰ A. Amin, N. Thrift, wyd. cyt., s. 1 i n.

¹¹ Por. np. A. Amin, N. Thrift, *Neo-Marshallian nodes in global networks*, "International Journal of Urban and Regional Research" 1992, no. 16.

- Typ A – brak integracji i brak terytorializacji
 Typ B – obecność integracji, brak terytorializacji
 Typ C – obecność integracji i terytorializacja
 Typ D – terytorializacja bez integracji

Rys. 1. Typy terytorialnych systemów produkcji

Źródło: A. Jewtuchowicz, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005, s. 96.

pują relacje wymiany w regionie oraz obecność zintegrowanego łańcucha wartości dodanej, a to przekłada się na stosunkowo wysoki rozwój organizacyjny i instytucjonalny oraz związany z nim poziom powiązań. Przy tym pewnym zagrożeniem w tego typu układzie jest obecność podmiotu dominującego, tworzącego zintegrowany łańcuch wartości dodanej. Jest to najczęściej duże przedsiębiorstwo, które wyznacza główne kierunki i tempo rozwoju. Ma ono często pochodzenie zewnętrzne i może stwarzać zagrożenie związane z potencjalną łatwą zmianą lokalizacji – dez-inwestycją z punktu widzenia gospodarki lokalnej.

Gęstość instytucjonalna i intensywność relacji przyczyniają się do podnoszenia stopnia niezależności terytorium, którą określamy jako zdolność do poniesienia straty w przypadku wyjścia przedsiębiorstwa¹². Oznacza to, że struktura wewnątrzregionalna jest na tyle silna, aby poradzić sobie po odejściu dużego podmiotu, który two-

¹² A. Jewtuchowicz, *Środowiska przedsiębiorczości a problem spójności gospodarki regionu*, [w:] *Struktury i procesy kształtujące łódzki region społeczno-gospodarczy*, red. A. Jewtuchowicz, A. Suliborski, Uniwersytet Łódzki, Wydawnictwo Biblioteka, Łódź 2002, s. 216.

rzył w regionie łańcuch wartości dodanej i który przyczyniał się do istnienia określonych relacji gospodarczych między podmiotami. Osobną kwestią jest fakt, że zagęszczenie instytucjonalne, dzięki wytwarzaniu się unikalnych przewag o charakterze endogenicznym, sprzyja zakorzenieniu działalności podmiotów zewnętrznych.

Obecność i rozwój instytucji w regionie są czynnikami ułatwiającymi tworzenie i absorpcję innowacji oraz wzmacniającymi jego atuty endogeniczne. Chodzi przede wszystkim o wsparcie rozwoju bazy instytucjonalnej (m.in. tzw. otoczenia biznesu) i bazy edukacyjno-komunikacyjnej¹³. Ważne są także zależności między gęstością instytucjonalną a rozwojem regionalnego systemu innowacji. Instytucje otoczenia biznesu oraz jednostki naukowe itp. działające w obszarach związanych z innowacjami przyczyniają się do zwiększenia zdolności innowacyjnych firm operujących w skali lokalnej, do tworzenia stowarzyszeń biznesowych i tym samym wspierają rozwój innowacji w regionie¹⁴.

Ponadto zgodnie z podejściem instytucjonalnym należy wspierać relacje sieciowe kosztem pojedynczych podmiotów, co przyczynia się zazwyczaj do harmonijnego wzrostu konkurencyjności regionu. Z kolei stymulowanie rozwoju organizacji pozarządowych oraz zachęcanie partnerów społecznych do działań jest kolejnym atutem na rzecz rozwoju lokalnego i regionalnego. Gęstości instytucjonalnej sprzyja zastosowanie wielopoziomowego modelu rządzenia¹⁵.

4. Gęstość instytucjonalna a zakorzenienie i wielopoziomowy system rządzenia

Przedstawiciele podejścia instytucjonalnego traktują gospodarkę i rynek jako zakorzenione w przestrzeni lokalnej dzięki specyficznym czynnikom o charakterze społeczno-kulturowym¹⁶.

Specyfika otoczenia lokalnego może być czynnikiem, który sprawi, że przedsiębiorstwo nie będzie skłonne zmieniać lokalizacji m.in. ze względu na wysokość tzw. kosztów utopionych związanych z zaadaptowaniem się i włączeniem w interakcje istniejące w lokalnym środowisku. Przy tym firmy zewnętrzne często mają tendencję do tworzenia tzw. efektu enklawy, tj. celowego niewłączenia się w lokalne powiązania, co ma ułatwić potencjalną relokację działalności. Atrakcyjność instytucji obecnych w regionie może skłonić je do zakorzenienia działalności.

¹³ A. Amin, *An Institutional Perspective on Regional Economic Development*, paper presented at the Economic Geography Research Group Seminar "Institutions and Governance", 3 July 1998, Department of Geography UCL, London, s. 9-14.

¹⁴ B. Johansson, Ch. Karlsson, M. Backman, *Innovation policy instruments*, CESIS, Electronic Working Paper Series, Paper No.105, December 2007, s. 23.

¹⁵ A. Amin, *wyd.cyt.*, s. 5-6.

¹⁶ M. Keating, *Tworzenie miejsca. Terytorium, instytucje, rozwój gospodarczy*, Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2004, s. 11.

Szczególnie atrakcyjne są tzw. regiony uczące się (*learning regions*), stanowiące nie miejsca w przestrzeni, ale terytoria, w których rozwijane są nowe wzorce współpracy i konkurencji z włączeniem w ten proces społeczności i organizacji lokalnych. Tym samym tworzą się terytorialne (np. regionalne) systemy produkcji, które są w stanie konkurować na globalnym rynku¹⁷. Gospodarki uczące się charakteryzuje duża mobilność kapitału, informacji i wiedzy oraz rosnąca mobilność zasobów ludzkich i jednocześnie lokalny charakter kapitału społecznego, którego siła oddziaływania i cechy motywują lub nie do zakorzenienia działalności¹⁸.

Podobnie rzecz wygląda w kwestii absorpcji nowoczesnych rozwiązań i technologii w wyniku pojawienia się inwestorów zewnętrznych, których przyciąga zagęszczenie instytucjonalne i specyficzne przewagi oparte na lokalnym klimacie społeczno-gospodarczym. Region musi być przygotowany, m.in. wyposażony w odpowiednio rozwinięte zasoby ludzkie, aby mieć zdolność do absorpcji i internalizacji tych rozwiązań. To z kolei wymaga bliskości organizacyjnej (związanej z poziomem rozwoju gospodarki). Ta zdolność do absorpcji zależy od jakości i rozwoju kapitału społecznego oraz omawianej gęstości instytucjonalnej¹⁹.

Gęstości instytucjonalnej sprzyja proces urbanizacji. Oddziałuje on scalająco, działają w nim tzw. siły dośrodkowe, a efektem jest reurbanizacja centrum poprzez²⁰:

- siłę atrakcyjności miejsca (wynikającą ze składników i z jakości środowiska miejskiego);
- atrakcyjność funkcjonalną (dotyczy przede wszystkim centrum miasta, a wynika z jego dostępności);
- tzw. magnetyzm funkcjonalny (korzyści netto z kontaktów pomiędzy podmiotami gospodarczymi prowadzącymi różnego typu działalność);
- siłę funkcjonalnego prestiżu (będącą efektem dobrej reputacji określonych obszarów miejskich).

Natomiast wśród sił odśrodkowych, sprzyjających suburbanizacji i rozwojowi instytucji na obszarach podmiejskich, można wymienić siły: przestrzenne, miejsca, sytuacyjne, ewolucji społecznej oraz statusu organizacji zamieszkania²¹. Wynikają one z wad urbanizacji, takich jak: zatłoczenie, patologie, zanieczyszczenie środowiska, inercja i dewastacja obszarów miejskich, wysokie koszty życia i prowadzenia działalności itp., skłaniających do rozwoju instytucjonalnego poza centrum.

Wielopoziomowy model rządzenia, zakładający tworzenie i funkcjonowanie organizacji na różnych poziomach, począwszy od lokalnego, poprzez regionalny, kra-

¹⁷ Tamże, s. 11.

¹⁸ R. Cappellin, *International knowledge and innovation networks for European integration, cohesion, and enlargement*, "International Social Science Journal" 2004, 56(180), s. 216.

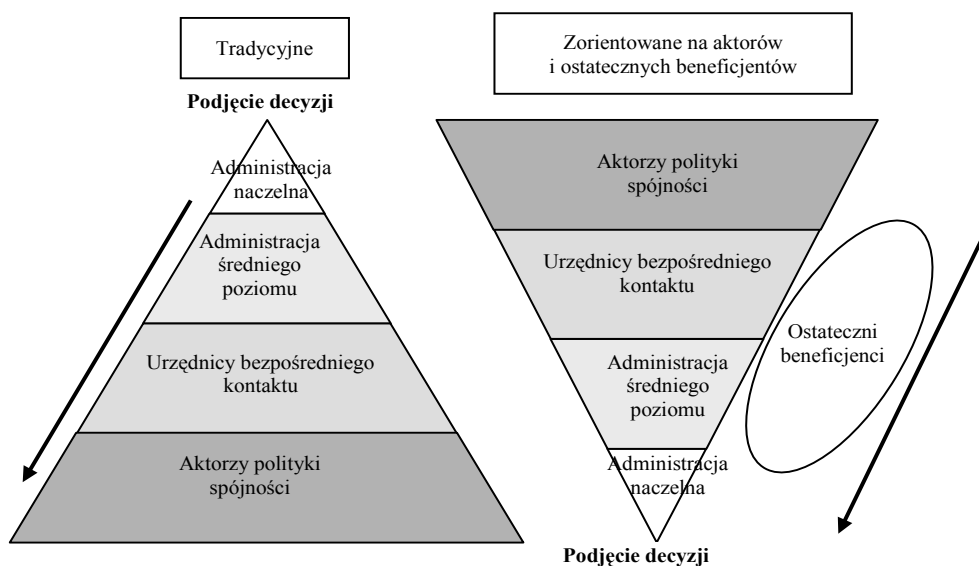
¹⁹ Tamże, s. 216.

²⁰ J.J. Parysek, *Suburbanizacja i reurbanizacja: dwa bieguny polskiej urbanizacji*, [w:] *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J.J. Parysek, T. Strykiewicz, UAM w Poznaniu, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008, s. 269.

²¹ Tamże.

jowy i wspólnotowy w Unii Europejskiej, także przyczynia się do zagęszczenia instytucjonalnego. Co więcej, zwraca się uwagę, iż organizacje powstające na poziomach ponadlokalnych mogą przełamywać ewentualne skostnienie struktur i niechęć wobec zmian. Z drugiej strony należy pamiętać, że nadmierne rozbudowanie struktur organizacyjnych może prowadzić do rozmycia uprawnień i zadań oraz obniżania efektywności działania. Ponadto może dojść do narzucania pewnych schematów, które mogą się nie sprawdzać w konkretnym lokalnym środowisku.

Zarządzanie wielopoziomowe wiąże się z odwróconym, w porównaniu z ujęciem tradycyjnym, schematem podejmowania decyzji w zakresie chociażby polityki spójności, co przedstawiono na rys. 2. Zgodnie z nowym modelem inicjatywa powinna pochodzić od aktorów lokalnych i regionalnych oraz beneficjentów ostatecznych, jest to szczególnie skuteczne w przypadku odpowiedniego poziomu gęstości instytucjonalnej.

Rys. 2. Rządzenie w podejściu tradycyjnym i zorientowanym na aktorów i ostatecznych beneficjentów – porównanie

Źródło: S. Kojło i in., *Nowe koncepcje koordynacji w systemie Multilevel Governance polityki spójności*, ekspertyza naukowa wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009, s. 6.

Gęstość relacji sieciowych, wynikająca z gęstości instytucjonalnej, odgrywa ważną rolę w takich koncepcjach poszukujących nowych źródeł konkurencyjności regionów, jak: regiony uczące się, środowiska innowacyjnego, klastry innowacji czy regionalne systemy innowacji. W ujęciach tych uwypukla się znacznie, obok relacji

i interakcji pomiędzy podmiotami, kapitału ludzkiego, kapitału społecznego, innowacji oraz wiedzy. Bierze się pod uwagę jednoczesną kooperację i konkurencję między instytucjami²².

5. Relacje pomiędzy poziomem gęstości instytucjonalnej a rozwojem i konkurencyjnością regionu – wybrane przykłady

Chociaż gęstość instytucjonalna sprzyja konkurencyjności regionu, może także dojść do sytuacji, w której zbyt wysoki jej poziom utrudnia rozwój. Przykładem mogą być badania dotyczące rozwoju tego typu struktur w Szkocji. Zbyt duża liczba instytucji i programów powodowała pokrywanie się obszarów działania oraz konkurowanie między sobą podmiotów funkcjonujących ze środków publicznych, co zmniejszało ich efektywność i stopień nastawienia na odbiorcę ostatecznego. Aby temu przeciwdziałać, stworzono strategię działania pn. *Framework for Economic Development in Scotland (Założenia rozwoju gospodarczego Szkocji)*, w której wyraźnie zaznaczono konieczność przeciwdziałania pokrywaniu się działalności oraz dążenie do zwiększenia przejrzystości w działaniu instytucji o zasięgu lokalnym oraz tworzenia spójnych lokalnych strategii rozwoju. Służyć temu ma stworzenie w poszczególnych jednostkach lokalnych tzw. lokalnych forów ekonomicznych²³.

Z kolei dokonana przez K. Stachowiaka ocena systemu instytucjonalnego w Finlandii dowodzi, iż właśnie dzięki swojemu rozbudowaniu i jednoczesnemu skoordynowaniu system ten przyczynia się do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, przepływu innowacji, rozwoju i transferu wiedzy²⁴.

Badanie rozwoju instytucji otoczenia biznesu i jego wpływu na lokalizację w obszarze Cambridge pokazuje, że czynnikami stymulującymi rozwój i zakorzenienie były te związane z kooperacją w ramach sieci zaawansowanych technologicznie małych i średnich firm w regionie, współpracą z innymi regionalnymi i lokalnymi podmiotami, a także ze wsparciem ze strony instytucji otoczenia biznesu w regionie. Aż 76% badanych twierdziło, że ma bliskie powiązania z innymi firmami w regionie Cambridge, w zakresie produkcji wysokich technologii było to ponad 80%. Takie ścisłe relacje przyczyniały się do przepływu wiedzy i przyspieszenia rozwoju badanych podmiotów. Około 68% badanych stwierdziło, że ważną rolę w ich działalności odgrywają lokalne kontakty z dostawcami i podwykonawcami, 53% wskazało na dostawców usług, a blisko 1/3 badanych wskazała na klientów. Blisko 80% badanych uznało, że dzięki lokalizacji w regionie ma możliwość nieformalnych rozmów i wymiany poglądów z menedżerami i specjalistami z innych firm działają-

²² Szerzej: A. Nowakowska, *Regionalny wymiar procesów innowacji*, Wydawnictwo Uniwersyte-
tu Łódzkiego, Łódź 2011, s. 211 i n.

²³ M. Danson, E. Helińska-Hughes, G. Whittam, *Dyskusja o instytucjonalnym otoczeniu sektora
MSP w Szkocji – wnioski dla Polski*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2001, nr 2-3(6), s. 36-38.

²⁴ K. Stachowiak, wyd. cyt., s. 146-147.

cych w otoczeniu²⁵. W tabeli 1 przedstawiono parametry dotyczące współpracy badanych firm z lokalnymi usługodawcami.

Tabela 1. Lokalni usługodawcy małych i średnich przedsiębiorstw wysokich technologii w regionie Cambridge (w %)

Rodzaj usługi	Odsetek firm, które firmom lokalnym zlecały 50% lub więcej usług zleczanych na zewnątrz	Odsetek firm, które zlecały wykonywanie usług firmom lokalnym, oceniających ich jakość jako wysoką lub bardzo wysoką
Księgowość	97	74
Bankowość	87	50
Usługi prawne	86	74
Kadry i rekrutacja	83	53
Projektowanie i druk	81	88
Usługi komputerowe	54	40
Reklama	41	33
<i>Public relations</i>	31	40
Badania rynku	29	50

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D. Keeble, C. Lawson, B. Moore, F. Wilkinson, *Collective Learning Processes, Networking and 'Institutional Thickness' in The Cambridge Region*, ESRC Centre for Business Research, University of Cambridge, Department of Applied Economics, May 1998, Paper presented at the 38th Congress of the European Regional Science Association, Vienna, September 1st, 1998, s. 28.

Dzięki rozwiniętej infrastrukturze instytucjonalnej firmy chętnie zlecały wykonywanie usług podmiotom lokalnym. Dotyczyło to przede wszystkim księgowości, usług bankowych, prawnych, kadrowych i rekrutacyjnych oraz projektowania i druku, w przypadku których od ponad 80 do 97% firm zlecało te usługi lokalnie (w kategorii podmiotów, dla których ponad 50% usług dla badanych firm było wykonywanych w regionie). Jakość tych usług znaczny odsetek badanych ocenił jako bardzo wysoką lub wysoką.

6. Podsumowanie

Rozwój regionu w oparciu o zasoby endogeniczne, wzbogacany o czerpanie korzyści z otoczenia – szczególnie w zakresie absorpcji i rozwoju innowacji, a tym samym przyczyniający się do umacniania jego konkurencyjności, opiera się na gęsto-

²⁵ D. Keeble, C. Lawson, B. Moore, F. Wilkinson, *Collective Learning Processes, Networking and 'Institutional Thickness' in The Cambridge Region*, ESRC Centre for Business Research, University of Cambridge, Department of Applied Economics, May 1998, Paper presented at the 38th Congress of the European Regional Science Association, Vienna, September 1st, 1998, s. 22.

ści instytucjonalnej. Dodatkowo czynnikiem sprzyjającym jest wystąpienie efektu synergii, który jest wzmacniany poprzez powiązania sieciowe. Kontakty (interakcje) opierają się zazwyczaj na określonych przyjętych w danym środowisku zasadach i wynikają z występowania tzw. cichej wiedzy (*tacit knowledge*). Z drugiej strony może dojść do sytuacji, w której zbyt wysoki poziom gęstości instytucjonalnej utrudnia rozwój i podnoszenie konkurencyjności obszaru.

Na zakończenie warto podkreślić, że otoczenie instytucjonalne i gęstość instytucjonalna to także jeden z podstawowych czynników rozwoju kreatywności w regionach. Aby instytucje te dobrze wykonywały swoje zadania, powinny je cechować przejrzystość, odpowiedzialność i stabilność²⁶.

Literatura

- Amin A., *An Institutional Perspective on Regional Economic Development*, paper presented at the Economic Geography Research Group Seminar "Institutions and Governance", 3 July 1998, Department of Geography UCL, London.
- Amin A., Thrift N., *Living in the global*, [w:] *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*, red. A. Amin, N. Thrift, Oxford University Press, Oxford 1994.
- Amin A., Thrift N., *Neo-Marshallian nodes in global networks*, "International Journal of Urban and Regional Research" 1992, no. 16.
- Cappellin R., *International knowledge and innovation networks for European integration, cohesion, and enlargement*, "International Social Science Journal" 2004, 56(180).
- Cohesion Policy and European Integration. Building Multi-level Governance*, red. L. Hooghe, OUP, Oxford 1996.
- Cooke P., Morgan K., *The Associational Economy. Firms, Regions, and Innovation*, Oxford University Press, Oxford 1998.
- Danson M., Helińska-Hughes E., Whittam G., *Dyskusja o instytucjonalnym otoczeniu sektora MSP w Szkocji – wnioski dla Polski*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2001, nr 2-3(6).
- Domański R., *Miasto innowacyjne*, PAN KPZK, Studia Tom CIX, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Jewtuchowicz A., *Środowiska przedsiębiorczości a problem spójności gospodarki regionu*, [w:] *Struktury i procesy kształtujące łódzki region społeczno-gospodarczy*, red. A. Jewtuchowicz, A. Suliborski, Uniwersytet Łódzki, Wydawnictwo Biblioteka, Łódź 2002.
- Jewtuchowicz A., *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005.
- Johansson B., Karlsson Ch., Backman M., *Innovation Policy Instruments*, CESIS, Electronic Working Paper Series, Paper No.105, December 2007.
- Keating M., *Tworzenie miejsca. Terytorium, instytucje, rozwój gospodarczy*, Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2004.
- Keeble D., Lawson C., Moore B., Wilkinson F., *Collective Learning Processes, Networking and 'Institutional Thickness' in The Cambridge Region*, ESRC Centre for Business Research, University of Cambridge, Department of Applied Economics, May 1998, Paper presented at the 38th Congress of the European Regional Science Association, Vienna, September 1st, 1998.

²⁶ Szerzej: P. Kern, J. Runge, *KEA's Report "The Contribution of Culture to creativity"*, raport przygotowany na zlecenie Komisji Europejskiej w latach 2008/2009, KEA European Affairs, <http://www.keanet.eu>, s. 191-199.

- Kern P., Runge J., *KEA's Report "The Contribution of Culture to Creativity"*, raport przygotowany na zlecenie Komisji Europejskiej w latach 2008/2009, KEA European Affairs, <http://www.keanet.eu>.
- Kojło S. i in., *Nowe koncepcje koordynacji w systemie Multilevel Governance polityki spójności*, ekspertyza naukowa wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009.
- Newlands D., McCarthy J., *Governing Scotland: Problems and Prospects. The Economic Impact of the Scottish Parliament*, Ashgate, Aldershot 1999.
- Nowakowska A., *Regionalny wymiar procesów innowacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011.
- Parysek J.J., *Suburbanizacja i reurbanizacja: dwa bieguny polskiej urbanizacji*, [w:] *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J.J. Parysek, T. Stryjakiewicz, UAM w Poznaniu, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.
- Policy Networks and European Structural Funds*, red. H. Heinelt, R. Smith, Ashgate, Aldershot 1996.
- Skąpska G., M. Ziółkowski, *Instytucja społeczna*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. 1, Oficyna Naukowa, Warszawa 1998.
- Stachowiak K., *Czynniki instytucjonalne w budowaniu i funkcjonowaniu gospodarki opartej na wiedzy – przykład Finlandii*, [w:] *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J.J. Parysek, T. Stryjakiewicz, UAM w Poznaniu, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.
- Wannop U., *The Regional Imperative. Regional Planning and Governance in Britain, Europe and the United States*, Jessica Kingsley Publishers, London 1995.

INSTITUTIONAL THICKNESS AS A FACTOR OF THE REGION COMPETITIVENESS

Summary: The aim of paper is to discuss the relation between institutional thickness and the development and the competitiveness of a region. Institutions are understood as organized entities operating in a specific place and meeting certain business and socio-economic needs, but also the rules, norms and principles found in the local environment, creating a unique socio-economic environment. The institutional thickness influences the participation and the place of the region in functional connections with environment. It determines ability to gain external profits (among others connected with innovation activities), degree of the independence of the region from outside entities and the possibility of cooperation within the territorial unit and its environment. The necessary conditions for the development of institutional density are: high numbers of strong institutions in the local community, a strong, broad and frequent interactions (including exchange of information and cooperation) between the institutions, the development of local and regional identity and a sense of common interests, as well as the existence of common strategy among the members of the institution involved in the project. The development of a region based on endogenous resources, enriched with benefiting from the environment, depends on institutional density. Synergy effect, which is amplified among others through network connections and the so-called tacit knowledge, is a favorable factor. On the other hand, there are empirical examples confirming that a too high level of institutional density sometimes makes it difficult to develop and improve the competitiveness of the region.

Keywords: institutional thickness, institutional and organizational development, region, competitiveness, rooting of an activity.